

Indonéz gyorstalpaló

Salvi Péter

2015. március 31.

1. Bevezetés

Indonéziában több száz nyelvet beszélnek, de a 250 milliós népességű ország egyetlen hivatalos nyelve az indonéz. Ez az ausztronéz nyelvcsaládba tartozó nyelv a maláj egy változata, melyet eredetileg Szumátrán, a Malakkai Szultánság udvarában beszéltek, és a XVI. század óta a délkelet-ázsiai térség kereskedelmében *lingua francá*nak számított. A szumátrai Szrividszaja birodalomból fennmaradt írásos emlékek azt mutatják, hogy a maláj egy korábbi változatát már a VII. században használták az indonéz szigetvilágban. A birodalom szoros kapcsolata a buddhizmussal és Indiával azt eredményezte, hogy számtalan szanszkrit jövevényszó került a nyelvbe. A XIII. századtól az iszlám terjedésével együtt ehhez arab és perzsa jövevényszavak társultak, majd a XVII. században a Holland Kelet-indiai Társaság megjelenésével a maláj nyelvet a közigazgatásban is elkezdtek használni, és szókincese számos holland kifejezéssel bővült. Mikor 1945-ben kikiáltották Indonézia függetlenségét, a Johor-Riau malájt kinevezték *Bahasa Indonesiának*, azaz Indonézia nyelvének. Ez egy politikai döntés volt, hiszen ekkoriban a maláj csak a népesség 5%-ának volt az anyanyelve: Indonézia lakosságának közel 50%-a jávai volt, és a jávai nyelv gazdag irodalmi hagyományokkal és írásos kultúrával rendelkezett. Nem csoda hát, hogy a nyelv azóta rengeteg jávai eredetű szóval is gazdagodott. Ezen kívül az utóbbi évtizedekben jelentős mennyiségű angol jövevényszót is felszedett, ami a nyelvtanulóknak nagy könnyebbséget jelent.

Ennek az összefoglalónak az a célja, hogy egy egyszerre átolvasható, de többé-kevésbé teljes áttekintést adjon az indonéz nyelvtanról, és az itt összegyűjtött információk és egy szótár segítségével az olvasó le tudjon fordítani egyszerűbb szövegeket. A nyelv mélyebb elsajátításához vannak nagyon jó tankönyvek, ld. [1, 2, 3, 4]. A nyelvtan részletesebb tárgyalása megtalálható az *Indonesian: A Comprehensive Grammar* [5] c. könyvben és más művekben [6, 7, 8].

Magyar–indonéz szótár még nem jelent meg, de angolul széles a választék, pl. [9, 10, 11]. Kiemelném ezek közül a címéhez híven hatalmas szókincsű *Comprehensive Indonesian Dictionary* [9]. A hivatkozásokban találhatóak ezenkívül nyelvtanulók számára összeállított olvasókönyvek is [12, 13, 14, 15, 16].

2. Írás és kiejtés

A nyelv több írásreformon esett át. A malájt eredetileg a bráhmhi eredetű Pallava ábécével írták, majd az iszlám hatására áttértek az arab írásból átalakított Jawi

a	b	c	d	e	f*	g	gh*	h	i
a/á	b	cs	d	ö, é ¹	f (p)	g	r ² (g)	h ³	i
j	k	kh*	l	m	n	ny	ng	o	p
gy/dzs	k ⁴	h ² (h)	l ⁵	m	n	ny	ng ⁶	o ⁷	p
q*	r	s	sy*	t	u	v*	w	y	z*
k	r ⁸	sz	s (sy)	t	u	v (f)	w ⁹	j	z (j)

1. táblázat. Az indonéz ábécé. A csillaggal jelölt betűk csak jövevéyszavakban fordulnak elő, zárójelben láthatóak az ezeket helyettesítő hangok.

ábécére. A holland uralom alatt kifejlődött egy, a holland helyesírást tükröző latin betűs írásmód, és ennek az 1972-ben leegyszerűsített változata a ma használt indonéz ábécé, amelyet az 1. táblázat mutat. Az egyes betűk alatt a kiejtés a magyar ábécé írásmódja szerint van feltüntetve. A ferde vonallal elválasztott párok köztes hangot jelölnek. Néhány megjegyzés a nehezebb hangokhoz:

1. Az *e* betű két különböző hangot jelöl: egy kerekítetlen, elharapott *ö* hangot (*schwa*), és egy rövid *é* hangot. Ez utóbbi sokkal ritkább, főleg jávai jövevéyszavakban fordul elő. A *schwa* szótagon sosincs hangsúly. A szótárakban a teljes értékű kiejtést általában ékezettel különböztetik meg, ez az összefoglaló is ezt a jelölést használja.
2. A *kh* és *gh* „hörgő” hangok hátul az ínycsapnál, a francia uvuláris *r* zöngétlen és zöngés változatai.
3. A *h* hang magánhangzók között gyakran eltűnik.
4. A *k* szintén két hangot jelöl: magánhangzó előtt megegyezik a magyar *k* hanggal, de szó végén és mássalhangzó előtt torokzárást jelöl. Példák: *dukun* [dukun], *yuk* [ju’], *maklum* [má’lum].
5. A szótagvégi *l* hátul képzett magánhangzók után (pl. *kapal*) a beszélők egy részénél kemény (velarizált).
6. A *ng* úgy ejtendő, mint a *mangalica* szóban, de a *g*-t nem ejtik, csak a hátul képzett *n*-et. Ha a *g*-t is ki kell ejteni, akkor *ngg*-t írnak, pl. *mangga*.
7. Az *o* kiejtése olyan, mint a magyarban, de zárt szótagban kicsit kevésbé kerekített.
8. Az indonéz *r* hosszan pörög, hasonlóan a spanyolhoz.
9. A *w* ejtése olyan, mint az angol *want* szóban.

A csillaggal jelölt hangok csak jövevéyszavakban fordulnak elő, és ezek kiejtése beszélőtől függ – tanult emberek formális helyzetben a fent leírt módon ejtik őket, de legtöbbször általában a zárójelben feltüntetett betűk kiejtését használják helyette. Így például a *vanili* (vanília) szó elején levő *v*-t úgy ejtik, mint ahogyan az *f* betűt, tehát gyakran *f*-nek, esetleg *p*-nek. A *zaman* (időszak) szó elején

levő *z*-t úgy ejtik, mint ahogyan a *j* betűt, tehát *gy* és *dzs* közötti hangnak (gyakran ez az írásképpen is megjelenik, és *jamant* írnak).

Az indonézben három kettőshangzó van: *ai* / *au* / *oi*, de ezek is csak nyílt szótagokban, tehát pl. a *pakaian* (ruha) szó helyes szótagolása *pa-kai-an*, de az *air* (víz) szóé *a-ir*. Két egymás utáni *a* közé mindig torokzárás kerül, pl. *saat* [szà'át], *maaf* [má'áf].

A szóhangsúlyozás nagyon egyszerű: általában az utolsóelőtti szótag hangsúlyos, de ha ott éppen schwa van, akkor az utolsó, pl. *ne-ga-ra* (ország), *ne-ge-ri* (ország), *me-ré-ka* (ők). A hangsúly helyét megváltoztatják a szuffixumos képzők, de a szóhoz kapcsolt partikulák ill. személyes névmások nem.

A mondatok intonációja lényegesen bonyolultabb, de ne felejtjük el, hogy a legtöbb indonéznek nem anyanyelve az indonéz, és ezért a kiejtés, a hangsúlyozás, és az intonáció mind hordozhat a helyi nyelvek jellegzetességeiből eredő akcentust.

3. Az indonéz mondat

Az indonéz nyelv SVO szerkezetű, tehát az alany után jön az ige, és a tárgy (ha van) a mondat végére kerül, pl. *Hartono membaca buku* (Hartono könyvet olvas; *membaca*: olvas, *buku*: könyv), *Susi duduk* (Susi ül; *duduk*: ül). Melléknévi állítmánynál is ugyanez a szórend, pl. *Lestari cantik* (Lestari szép; *cantik*: szép). Ezeket a mondatokat úgy tagadjuk, hogy az állítmány elé helyezzük a *tidak* (vagy rövidebben *tak*) szót, pl. *Hartono tidak membaca buku*, *Susi tidak duduk*, *Lestari tidak cantik*.

Ha az állítmány főnév vagy névmás, az alany és állítmány közé bekerülhet az *adalah* szó, de ez nem kötelező, pl. *Dia [adalah] Jono* (Ő Jono; *dia*: ő), *Dwi [adalah] guru* (Dwi tanár; *guru*: tanár). A tagadás ilyenkor a *bukan* szóval történik, ami az *adalah* helyére kerül, pl. *Dia bukan Jono*, *Dwi bukan guru*.

Az eldöntendő kérdések ugyanúgy néznek ki, mint a kijelentő mondatok, de a mondat elejére kerülhet az *apakah* (röviden *apa*) partikula, pl. [*Apakah*] *Lestari cantik?*, [*Apakah*] *dia Jono?* Írott nyelvben szokásos egy másik formula is, amikor az állítmány a mondat elejére kerül *-kah* végződéssel, pl. *Cantikkah Lestari?*, *Jonokah dia?* Tagadott mondatnál ilyenkor a tagadószó kerül előre, pl. *Tidakakah Hartono membaca buku?*, *Bukankah Dwi guru?*

Kiegészítendő kérdésnél a kérdőszó a kiegészítendő rész helyére kerül, pl. *Budi mencari siapa?* (Kit keres Budi?; *mencari*: keres, *siapa*: ki?), *Apa ini?* / *Ini apa?* (Mi ez?; *apa*: mi?, *ini*: ez). Egyéb esetekben a kérdőszó általában a mondat elejére kerül – bővebben ld. a kérdőszavakról szóló részt (8. pont).

Fontos még megjegyezni, hogy a magyartól eltérően az alanyt csak ritkán lehet elhagyni, mivel az indonézben az igét szám/személy szerint nem ragozzuk.

4. Mutató, határozatlan és vonatkozó névmások

A két mutató névmás az *ini* (ez) és az *itu* (az). Határozatlan névmásból is kettő van: *seseorang* (valaki) és *sesuatu* (valami).

A vonatkozó névmás a *yang* (ami/aki), pl. *orang yang minum kopi* (az ember, aki kávéat iszik; *orang*: ember, *minum*: iszik, *kopi*: kávé). A *yang* előtti szó elhagyható, ha a szöveggörnyezetből világos, pl. [*Orang*] *yang minum kopi*

	Én	Te / Ti (Ön / Önök)	Ő	Mi	Ők
Formális:	saya	<i>cím</i> / anda / saudara	dia / ia	kami / kita	meréka
Rövid alak:	-	-	-nya	-	-nya
Közvetlen:	aku	kamu / engkau / <i>név</i>	dia / ia	kami / kita	meréka
Rövid alak:	-ku	-mu	-nya	-	-nya

2. táblázat. Személyes névmások.

itu Umar ([Az ember] aki kávét iszik, az Umar), *Anas mau yang mérah* (Anas a pirosat akarja [lit. Anas azt akarja, ami piros]; *mau*: akar, *mérah*: piros).

5. Főnevek és főnévi csoportok

A főnevek egyetlen ragozása a többesszám, de ezt sem kötelező jelölni, csak akkor használják, ha egyértelműsíteni akarják, hogy több dologról van szó. Csak megszámlálható dolgokat lehet többesszámba tenni, és csak akkor, ha nem szerepel előtte szám vagy számlálószó (ld. 14.1. pont). A többesszámú alakot egyszerűen a főnév ismétlésével képezzük, írásban kötőjellel elválasztva, pl. *bintang-bintang* (csillagok; *bintang*: csillag).

Két főnév egymás után helyezése jelzős szerkezet, a második módosítja az elsőt, pl. *toko pakaiian* (ruhabolt; *toko*: bolt, *pakaiian*: ruha). Többesszámnál csak az első tag duplázódik, pl. *toko-toko pakaiian*. A második helyre kerülhet melléknév vagy mutató névmás is, pl. *anak kecil* (kisgyerek; *anak*: gyerek, *kecil*: kicsi), *pria ini* (ez a férfi; *pria*: férfi). Ha ezek kombinálódnak, akkor a sorrend főnév–melléknév–mutató névmás, pl. *kotak pos baru itu* (az az új postaláda; *kotak*: doboz, *pos*: posta, *baru*: új). A főnév és melléknév közé kiemelésként beékelődhet egy *yang*, pl. *kotak pos yang baru itu*. Ha több melléknév is van, akkor kötelező kitenni a *yang*ot, és az utolsó két jelzőt a *dan* (és) választja el, pl. *kantor yang baru, bersih dan nyaman ini* (ez az új, tiszta és kényelmes iroda; *kantor*: iroda, *bersih*: tiszta, *nyaman*: kényelmes).

Ugyanígy fejezzük ki a birtoklást is: a birtokolt dolog kerül előre, a birtokló hátulra, pl. *kucing guru* (a tanár macskája; *kucing*: macska, *guru*: tanár), *anjing teman Kartini* (Kartini barátnőjének a kutyája; *anjing*: kutya, *teman*: barát/nő). Ha a mondat állítmánya birtoklás, akkor a *punya* (-é) szót kell használni, pl. *Gelas itu punya Sudirman* (Az a pohár Sudirmané; *gelas*: pohár).

6. Személyes névmások

Az indonézben elég nagy a választék a személyes névmásokból (ld. 2. táblázat). Az első és második személyben más névmásokat használnak formális ill. közvetlen beszédhelyzetben. Második személyben udvariasabb, ha személyes névmások helyett inkább olyan címeket vagy megszólításokat használunk, mint *Bapak* (bácsi [lit. apa]), *Ibu* (néni [lit. anya]), *Tuan* (Uram), *Nyonya* (Hölgyem), *Nona* (Kisasszony) stb. A *Bapak* és *Ibu* szavaknak egy rövidebb formáját lehet nevekhez, címekhez kapcsolni, pl. *Pak Guru* (Tanár Úr), *Bu Susi* (Susi néni).

A tegezések közül a *kamu* a leggyakoribb, de érdekes megjegyezni, hogy a beszélgetőpartner neve is használható személyes névmásként, pl. *Sri sudah tidur?* ([Te=Sri] már alszol?; *sudah*: már, *tidur*: alszik). A második személyű személyes névmások használhatóak egyes- és többesszámban egyaránt, de újabban megjelent a „ti” értelemű *kalian* szó is.

Az egyesszám harmadik személyű alakok közül a *dia* a gyakoribb – az *ia* választékos stílusú, és csak az ige előtt használható (tehát pl. tárgyként vagy birtoklóként nem). Létezik harmadik személyű formális személyes névmás is (*beliau*), de csak ritkán használják.

A többesszám első személyű alakok közt értelmi különbség van: a *kami* nem tartalmazza a beszélgetőpartnert, a *kita* igen.

A rövid alakokat birtoklóként ill. tárgyként lehet használni, pl. *temanku* (a barátom; *teman*: barát), *saya menunggumu* (várlak; *menunggu*: vár). A *-nya* szuffixum időnként fordítható határozott névelővel, pl. *pintunya rusak* (rossz az ajtó / rossz az ajtaja; *pintu*: ajtó, *rusak*: rossz, hibás).

A visszaható személyes névmás *diri*+(rövid alak) [*sendiri*], pl. *dirimu [sendiri]* (saját magad). Ugyanilyen értelemben lehet használni a személytelen *diri sendiri* alakot is, pl. *Utami menipu dirinya [sendiri]* / *Utami menipu diri sendiri* (Utami becsapja magát; *menipu*: becsap). Az alany után a *sendiri* szó „ő maga” értelmű, pl. *Présidén sendiri mengunjungi Papua* (Az elnök maga látogat el Pápuába; *présidén*: elnök, *mengunjungi*: ellátogat).

7. Elöljárószók és határozószók

A magyar határozóragoknak az indonézben előljárószók felelnek meg (ld. 3. táblázat). A helyhatározói *dari*, *di* és *ke* ige nélkül is használhatóak, pl. *Saya ke pasar* (Megyek a piacra; *pasar*: piac), *Apa kamu di universitas?* (Az egyetemen vagy?; *universitas*: egyetem). Ez a három előljárószó összetett helyhatározókat is képez (ld. 4. táblázat), pl. *dari atas méja* (az asztalról [lit. az asztal felettől]; *méja*: asztal), *di dalam air* (a vízben [lit. a víz belsejében]; *air*: víz), *ke belakang* (hátra). Az „ide” értelmű *ke sini* helyett a *kemari* szó is használható.

Amikor a *ke* után embert jelölő szó jön, a *ke* helyettesíthető a *kepada* előljárószóval (amit pedig időnként a *pada* helyettesít), pl. *Saya mengirim email ke/kepada/pada SBY* (Küldök egy emailt SBY-nak; *mengirim*: küld).

A *pada* előljárószónak igei vonzatként változatos fordításai lehetnek, pl. *jatuh cinta pada ...* (beleesik [valakibe]; *jatuh*: esik, *cinta*: szerelem), *muak pada ...* (elege van [valamiből]).

A *dengan* segítségével kifejezhetünk társ- és eszközhatározót is, pl. *Dia pergi ke bioskop dengan keluarganya* (Moziba megy a családjával; *pergi*: megy, *bioskop*: mozi, *keluarga*: család), *Saya makan dengan sumpit* (Pálcikával eszem; *makan*: eszik, *sumpit*: evőpálcika). Melléknevekből határozókat is képezhetünk vele, pl. *dengan cepat* (gyorsan; *cepat*: gyors). Ilyenkor a *dengan* helyettesíthető a *secara* (módon) szóval, pl. *secara cepat*. A határozók képzésének egy harmadik módja a melléknév reduplikációja, pl. *cepat-cepat*. A *se...-...nya* formulával felsőfokú határozót képezhetünk, pl. *secepat-cepatnya* (amilyen gyorsan csak lehet).

Ha egy előljárószót személyes névmás követ, használhatjuk a rövid alakot, pl. *Saya memberikan sesuatu kepadanya* (Adok neki valamit; *memberikan*: ad).

dari	dengan	di	ke	kepada	pada
-ból/ról/tól	-val	-ban/on/nál	-ba/ra/hoz	-nak	-kor/nak
sampai	semenjak / sejak		tanpa	tentang	untuk
-ig	óta	nélkül	-ről (átv.)	-ért	

3. táblázat. A leggyakoribb előjárósók.

sini	situ	sana	antara	atas	bawah
itt	ott	ott (távol)	között	felül	alul
belakang	dalam	depan	luar	samping	seberang
hátsó	belül	elő	kívül	mellett	szemben

4. táblázat. A legfontosabb helyhatározók (*dari/di/ke+...*).

A legtöbb határozó pozíciója elég rugalmas: kerülhet az ige elé vagy után, és kiemelhető a mondat elejére. A „nagyon” jelentésű *sangat* és *sekali* szavak helye azonban rögzített, az előbbi a módosított melléknév elé, az utóbbi mögé kerül, pl. *Saya sibuk sekali* (Nagyon elfoglalt vagyok; *sibuk*: elfoglalt), *Indonesia sangat indah* (Indonézia nagyon szép; *indah*: szép).

8. Kérdőszavak

Az *apa* (mi?) kérdőszóval valaminek a típusára is rá tudunk kérdezni, pl. *Ini mobil apa?* (Ez milyen autó?; *mobil*: autó). A *bagaimana* szóval ezzel ellentétben valaminek a jellemzőire kérdezzük, pl. *Bagaimana mobil ini?* (Milyen ez az autó?). Ugyanez „hogyan?” értelemben is használható (gyakran a *cara* (mód) szóval kiegészítve), pl. *Bagaimana [cara] memasak rendang?* (Hogyan főzünk pörköltet?; *memasak*: főz, *rendang*: (indonéz) pörkölt).

A *siapa* (ki?) kérdőszót használjuk neveknél is, pl. *Nama anda siapa?* (Hogy hívják (Önt)?; *nama*: név). Ha tulajdonosra akarunk kérdezni, a *punya* (-é) szóval kombinálhatjuk, pl. *Koran ini punya siapa?* (Kie ez az újság?; *koran*: újság).

A *mana* szóval képezhetőek a *dari/di/ke mana* (honnan? hol? hova?) kérdőszavak, valamint a *yang mana* (melyik?) kifejezés is, pl. *Kamu ke mana?* (Hová mész?); *Kamu suka [baju] yang mana?* (Melyik [inget] szereted?; *suka*: szeret, *baju*: ing).

A *kapan* (mikor?), *mengapa / kenapa* (miért?) kérdőszavak mindig a mondat elején állnak. A *mengapa* inkább írott nyelvben használatos.

A *berapa* (mennyi?) segítségével képezhetünk melléknévekből kérdőszavakat, pl. *berapa lama* (milyen hosszú idő?; *lama*: időtartam), *berapa tinggi* (milyen magas?; *tinggi*: magas). A *kali* (alkalom) szóval együtt „hányszor?” értelmű, pl. *Berapa kali kamu menonton film ini?* (Hányszor láttad ezt a filmet?; *menonton*: néz). Ebből származik a részleges reduplikációval kapott *beberapa* (néhány, valahány) szó is.

Amennyiben az *apa / siapa* kérdőszavakkal egy igei vagy melléknévi ál-

lítmányú mondat alanyára kérdezünk, kötelező a *yang* használata, pl. *Siapa yang tidak menggunakan internet?* (Ki nem használ internetet?; *menggunakan*: használ). Ha a kérdőszó tárgysetben van, akkor két módon is feltehetjük a kérdést, pl. *Meréka bisa membuat apa untuk kita?* / *Apa yang bisa meréka buat untuk kita?* (Mit tudnak tenni értünk?; *bisa*: képes, *membuat*: csinál). A második verzió passzív (lit. Mi az, ami tevődhet értünk általuk?), bővebben ld. 13.5.3.

9. Partikulák

Az indonéz nyelvben rengeteg partikula van, az alábbiakban a leggyakoribbak közül kerül néhány bemutatásra.

9.1. *cuma* / *hanya* – „csak”

Mindkét partikula „csak” jelentésű, és a következő szót módosítják, pl. *Saya hanya mau bertanya* (Csak kérdezni akarok; *mau*: akar, *bertanya*: kérdez). A *hanya* inkább írott nyelvben használatos.

9.2. *juga* – „is”

A *juga* (is) partikula mindig az után a szó után jön, amire vonatkozik, pl. *Dia juga orang Hongaria* (Ő is magyar; *orang*: ember, *Hongaria*: Magyarország).

9.3. *kan* – „ugye”

A *kan* a *bukan* szó rövid formája, magyar megfelelője az „ugye”. Kerülhet a mondat végére, vagy az állítmány elé, pl. *Borobudur di Jawa Tengah, kan?* (Borobudur Közép-Jávában van, ugye?; *tengah*: közép), *Borobudur kan di Jawa Tengah?* (Borobudur ugye Közép-Jávában van?).

9.4. *-lah* – fókusz

A *-lah* partikula elsődleges funkciója kiemelt mondatrészek (pl. az alany elé helyezett állítmány) jelölése, vö. *Kita mendapat ilmu di sekolah* (Mi tudást szerzünk az iskolában; *mendapat*: szerez, *ilmu*: tudomány, tudás, *sekolah*: iskola) és *Di sekolahlah kita mendapat ilmu* (Az iskola az, ahol mi tudást szerzünk).

9.5. *pun* – „is” / „bár... is”

A *pun* (is) szócska hasonlít a *juga* partikulához, de a jelentésköre jóval tágabb, egy fajta általános kiemelő szó. A kérdőszavaknak „bár... is” jelentést kölcsönöz, pl. *ke mana pun* (bárhova is), *siapa pun* (bárki is).

9.6. *saja* – „csak” / „bár...”

A *saja* (csak) partikula is az előző szóra vonatkozik, pl. *Nur saja yang masuk* (Csak Nur megy be; *masuk*: bemegy). Ebben a jelentésben felcserélhető a *cuma* / *hanya* partikulákkal, melyek viszont a módosított szó elé kerülnek, pl. *Hanya Nur yang masuk*. A *saja* szócska kérdőszavakhoz kapcsolva a *pun*hoz

hasonlóan „bár...” jelentést eredményez, pl. *kapas saja* (bármikor), *berapa saja* (bármennyi). Kérdő mondatokban ugyanez azt a többletjelentést hordozza, hogy a válaszban több dolgot várunk, pl. *Kamu membeli apa saja?* (Mi mindent vásárolsz?; *membeli*: vásárol).

10. Kötőszavak

Néhány hasznos kötőszó: *dan* (és), *atau* (vagy), *tetapi / tapi* (de), *meskipun / walaupun* (noha), *sehingga* (annyira, hogy), *agar / supaya* (azért, hogy), *bahwa* (hogy), *kalau / jika / bila* (ha), *ketika / waktu* (amikor), [*oléh*] *karena / sebab* (mivel), *sebelum* (mielőtt), *setelah / sesudah* (miután). Nézzünk egy pár példát.

Saya membeli buku ini, karena saya mau membaca sebelum tidur (Megveszem ezt a könyvet, mert olvasni akarok alvás előtt; *membeli*: vásárol, *buku*: könyv, *mau*: akar, *membaca*: olvas, *tidur*: alszik).

Waktu kecil dia belajar dengan keras supaya lulus ujian (Kiskorában keményen tanult, hogy átmenjen a vizsgán; *kecil*: kicsi, *belajar*: tanul, *keras*: erős, szigorú, *lulus*: (vizsgán) átmegy, *ujian*: vizsga).

Walaupun kamu kaya, itu tidak berarti bahwa kamu boleh melakukan apa saja (Noha te gazdag vagy, ez nem jelenti azt, hogy bármit megtehetsz; *kaya*: gazdag, *berarti*: jelent, *boleh*: szabad (vmit csinálni), *melakukan*: csinál).

Saya begitu membencinya, sehingga kalau dia datang ke pésta, saya tinggal di rumah (Annyira utálok őt, hogy ha ő jön a buliba, akkor én otthon maradok; *begitu*: úgy, *membenci*: utál, *datang*: jön, *pésta*: buli, *tinggal*: marad, *rumah*: ház).

11. Hangváltozások

Az indonéz nyelvnek kiterjedt képzőrendszere van (ld. 15. pont), és a melléknevek és igék használatának megértéséhez fontos, hogy tisztában legyünk a képzők szótőhöz csatolásakor fellépő hangváltozásokkal. A képző lehet prefixum (pl. *ke-*), szuffixum (pl. *-an*), vagy állhat mindkettőből (pl. *ke-...-an*). A hangváltozások szempontjából csak a prefixumok fontosak (ill. a kétoldali képzők első tagjai).

11.1. A *ber-/per-/ter-* prefixumok

Hangváltozás két esetben történik:

- Ha a tő *r* hanggal kezdődik, akkor a két *r* találkozásából csak egy marad, pl. *ber+renang*→*berenang* (úszik).
- Ha a tő $C_1 r C_2 \dots$ alakú, ahol C_1 és C_2 tetszőleges mássalhangzókat jelöl, akkor a prefixumból kiesik az *r*, pl. *ber+kerja*→*bekerja* (dolgozik).

Egyéb esetben egyszerűen hozzákapcsoljuk a szótőt, pl. *jalan*→*berjalan*. Kivétel a *ber+ajar*→*belajar* (tanul) ige.

p*/b[/f/v]	t*/d/c/j[/sy/z]	mgh./k*/g/h[/kh]	s*	1 szótagú	egyéb
m	n	ng	ny	nge	-

5. táblázat. Nazális kiválasztása a következő hangtól függően. A csillaggal jelölt mássalhangzók a prefixum csatolásakor kiesnek.

11.2. A *meN*-/*peN*- prefixumok

A prefixumok végén az *N* egy nazálist jelöl, de hogy melyiket, azt a következő hang (a szótő első hangja) határozza meg (ld. 5. táblázat). Ez lényegében a képzés helye alapján történik, de vannak kisebb eltérések (pl. *s*-nél *ny* lesz, nem *n*, mint ahogy várnánk). A *p*, *t*, *k* és *s* hangok a prefixum csatolásakor eltűnnek. A csak jövevénytiszavakban használt mássalhangzók előtt a nazális úgy változik, mint a mássalhangzó „indonézített” változata előtt, így pl. *z* előtt úgy viselkedik, mint *j* előtt, pl. *meN*+*zalim*+*i*→*menzalimi* (elnyom). Lássunk néhány további példát, az egyszerűség kedvéért mindig a *meN*- prefixummal.

- *potong*→*memotong* (vág), *bantu*→*membantu* (segít)
- *tulis*→*menulis* (ír), *dapat*→*mendapat* (szerez), *cari*→*mencari* (keres), *jual*→*menjual* (elad)
- *ajar*→*mengajar* (tanít), *kirim*→*mengirim* (küld), *ganti*→*mengganti* (váltogat), *hapus*→*menghapus* (töröl)
- *sapu*→*menyapu* (söpör)
- *cat*→*mengecat* (befest)
- *larang*→*melarang* (megtilt), *minta*→*meminta* (kér), *nilai*→*menilai* (értékel), *rasa*→*merasa* (érez)

Az eltűnő mássalhangzók idegen szavak előtt megmaradhatnak, pl. *kritik*→*mengkritik* (kritizál).

Visszafelé gondolkodva a szótő általában könnyen megállapítható. Több lehetőség csak akkor van, ha a nazális után magánhangzó jön, hiszen ekkor a szótő kezdődhet (i) eltűnő mássalhangzóval, (ii) nazálissal, vagy ha a nazális *ng*, akkor (iii) magánhangzóval. Nazálissal kezdődő szótőből nincs nagyon sok, és ha a nazális *ng*, akkor a magánhangzó sokkal valószínűbb, mint a *k*, ezért általában jól meg lehet tippelni a helyes verziót.

12. Összehasonlítás

Melléknevek középfokát a *lebih* (több) szóval képezzük, pl. *lebih bagus* (jobb; *bagus*: jó). A viszonyítási alapot a *dari* vagy *daripada* előljárószó vezeti be, pl. *Kucing lebih pintar dari[pada] anjing* (A macskák okosabbak a kutyáknál; *kucing*: macska, *pintar*: okos, *anjing*: kutya). Ellentétes értelmű összehasonlítást a *kurang* (kevesebb) szóval képezhetünk, pl. *Komputer ini kurang mahal dari[pada] yang Apple* (Ez a számítógép kevésbé drága, mint az Apple; *komputer*: számítógép, *mahal*: drága).

Ha két dolog valamilyen vonatkozásban ugyanolyan, ezt két módon is kifejezhetjük: (i) *A se... B*, vagy (ii) *A sama ...nya dengan B* [lit. A-nak ugyanolyan a ...-ja mint B-nek]. Például *Kamu setinggi saya / Kamu sama tingginya dengan saya* (Ugyanolyan magas vagy, mint én; *tinggi*: magas).

A felsőfokot a *paling* szóval fejezhetjük ki, pl. *paling baru* (legújabb; *baru*: új), *paling menarik* (legérdekesebb / legvonzóbb; *menarik*: érdekes, vonzó). Ugyanezt fejezi ki a *ter-* prefixum is, de ez csak olyan melléknévhez kapcsolódhat, amelynek még nincsen prefixuma. Így tehát a *terbaru* létezik, de mivel a *menarik* szó *meN+tarik* (húz, von) alakú, ehhez már nem kapcsolható *ter-* prefixum.

A túlzófokot a *terlalu* (túlságosan) szó vezeti be, pl. *terlalu pedas* (túl csípős; *pedas*: csípős). Ugyanezt a jelentést a *ke-...-an* formulával is elérhetjük, pl. *kepedasan*.

13. Igék

Az indonéz igék három csoportra oszlanak: alapigék, *ber-* igék és *meN-* igék. A *ber-* igék tárgyatlanok, míg a *meN-* igék általában tárgyasok. Minden tárgyas ige *meN-* alakú, de egy-két gyakori *m-*mel kezdődő igénél elsősorban a prefixum nélküli alakot használják, pl. *minum* (iszik), *makan* (eszik), *minta / mohon* (kér). Az igék képezhetőek főnevekből, melléznevekből és alapigékből, a részleteket ld. a szóképzésről szóló 15.2. pontban. Az igéből képzett igéknek a jelentése különbözhet a szótőétől, pl. *pulang* (hazamegy) / *berpulang* (meghal), de meg is egyezhet, pl. *dengar / mendengar* (hall). Ez utóbbi esetben általában a képzett alakot használják.

13.1. Igeidők

Az igéket nem csak hogy számmal/személlyel nem kell egyeztetni, de még igeidő sincsen. A történéis ill. cselekvés idejének egyértelműsítésére azonban van lehetőség határozók segítségével.

- Folyamatos: *sedang* (éppen), pl. *Saya sedang bermain* (Éppen játszom; *bermain*: játszik).
- Befejezett: *sudah / telah* (már), a *telah* kicsit formálisabb, pl. *Saya sudah makan* (Már ettem; *makan*: eszik). A *sudah* egymagában válaszként is használható olyan kérdésekre, mint *Apa kamu sudah makan?* (Már ettél?). Tagadó választ a *belum* (még nem) szóval adhatunk. A *pernah* (valaha) szó segítségével fogalmazhatunk meg olyan mondatokat, mint *Apa kamu pernah makan di restoran itu?* (Ettél már abban a vendéglőben?; *restoran*: vendéglő), *Saya belum pernah makan di restoran itu* (Én még sohasem ettem abban a vendéglőben), *Saya pernah makan di restoran itu* (Volt már, hogy abban a vendéglőben ettem).
- Éppen befejezett: *baru [saja]* (épp most), pl. *Saya baru [saja] pulang* (Épp most jöttem haza; *pulang*: hazamegy).
- Jövőbeli: *akan* (majd), pl. *Saya akan belajar* (Tanulni fogok; *belajar*: tanul).
- Múltbeli szokás: *dulu / dahulu* (korábban), pl. *Saya dulu suka berenang* (Régebben szerettem úszni; *suka*: szeret, *berenang*: úszik).

13.2. Modális igék

Ide tartoznak azok az igék, amelyek egy másik ige jelentését módosítják, pl. *bisa / dapat* (képes, lehet), *boléh* (szabad), *harus / mesti* (kell, muszáj), *perlu* (szükséges), *sempat* (ráér, alkalma van), pl. *Saya tidak boléh minum susu* (Nem ihatok tejet; *minum*: iszik, *susu*: tej), *Kamu harus mendengar lagu ini* (Meg kell hallgatnod ezt a dalt; *mendengar*: hallgat, *lagu*: dal). Gyakran ide sorolják még a *mau* (akar) és *ingin* (szeretne) igéket is, pl. *Meréka ingin menonton televisi* (Tévét szeretnének nézni; *menonton*: néz, *televisi*: tévé).

13.3. Többesszám

Az igék „többesszáma” egy fajta szaporítóképző, a jelentés úgy változik, hogy a cselekvés sokszor ismétlődik, általában többesszámú alannal. A képzés, mint a főneveknél, itt is a szó ismétlése, pl. *duduk-duduk* (üldögélnek; *duduk*: ül). Az igének csak a szótöve ismétlődik, viszont a prefixum által okozott hangváltozás az ismételt tagban is megjelenik, pl. *berteriak-teriak* (kiáltoznak; *berteriak*: kiabál), *melihat-lihat* (nézelődnek; *melihat*: néz), *menunggu-nunggu* (várakoznak; *menunggu*: vár [a szótő *tunggu*]).

13.4. Kölcsönös cselekvés

Kölcsönös cselekvés kifejezésére a legegyszerűbb mód a *saling* (egymás) szó használata, pl. *saling menghormati* (tisztelik egymást; *menghormati*: tisztel).

A *meN-* igéknél egy másik lehetőség a szótő hozzácsatolása a szó elejéhez, pl. *maaf-memaafkan* (megbocsátanak egymásnak; *memaafkan*: megbocsát [a szótő *maaf*]).

Az alapigéknél a *ber-...-an* affixum adja ugyanezt a jelentést, belül az ige kettőzhető, pl. *berpelukan / berpeluk-pelukan* (megölelik egymást; *peluk*: megölel).

13.5. Szenvedő szerkezet

A passzív képzésére két mód van. Az ágenstől (cselekvőtől) függ, hogy melyiket használjuk. Ha személyes névmás (különösen, ha harmadik személyű), akkor bármelyik alkalmazható.

13.5.1. I. típus

Akkor használható, ha az ágens nincs kifejezve, főnév, vagy harmadik személyű személyes névmás. (Időnként használják első és második személyűekkel is.) A *meN-* prefixum helyére *di-* kerül, és az ige után következő ágens elé pedig be lehet tenni az *oléh* előljárószt, pl. *Ayu diperiksa [oléh] dokter itu* (Ayut megvizsgálta az orvos [lit. Ayu meg lett vizsgálva az orvos által]; *memeriksa*: megvizsgál, *dokter*: orvos).

Az *oléh* használata kötelező, ha az ágens nem közvetlenül követi az igét, pl. *Saya diberikan bunga ini oléh Bu Citra* (Ezt a virágot Citra néni adta nekem [lit. En adva lettem ezt a virágot Citra néni által]; *memberikan*: ad, *bunga*: virág).

A *mengerti* (ért) ige passzív alakja rendhagyóan *dimengerti*.

13.5.2. II. típus

Akkor használható, ha az ágens személyes névmás. Az ágens az alany és az ige közé kerül, a *meN-* prefixum pedig leesik, pl. *Dagingnya saya potong-potong* (A húst felvágom; *daging*: hús, *memotong-motong*: felvág). Az ágens és az ige közé nem jöhet semmi, ezért a határozók az ágens elé kerülnek, pl. *Dagingnya sudah saya potong-potong* (A húst már felvágtam).

Az *aku* és *kamu/engkau* személyes névmások ágensként általában *ku-* ill. *kau-* alakban jelennek meg, és az igével egybeíródnak, pl. *Pekerjaan itu kudapatkan* (Azt az állást megszereztem; *pekerjaan*: állás, *mendapatkan*: megszerez).

13.5.3. Vonatkozó mellékmondatok

Amennyiben egy vonatkozó mellékmondat úgy hivatkozik a főmondatban levő főnévre, mint tárgyra, akkor a mellékmondatnak passzívnak kell lennie, pl. *surat yang kautulis* (a levél, amit írtál; *surat*: levél, *menulis*: ír), *surat yang ditulis guru saya* (a levél, amit a tanárom írt; *guru*: tanár).

13.6. Felszólítás

Buzdítás kifejezésére az *ayo / mari* (hajrá) használható, ami gyakran kiegészül a beszélgetőpartnert is tartalmazó *kita* személyes névmással, pl. *Mari [kita] pergi ke Indonesia* (Menjünk Indonéziába; *pergi*: megy).

A felszólító alak a három típusú igére különbözőképp működik. Az alapigék nem változnak, pl. *Minum!* (Igyál!; *minum*: iszik). A *ber-* igéknél, ha a szótó azonos jelentésű ige, a *ber-*t általában elhagyják, de nem kötelező, pl. [*Ber*]main! (Játsz!; *bermain/main*: játszik), *Berdoa!* (Imádkozz; *berdoa*: imádkozik; *doa*: ima). A *meN-* igéknél a prefixum mindig leesik, ha az igének konkrét tárgya van, de egyébként megmaradhat, pl. *Baca buku itu!* (Olvasd azt a könyvet!; *membaca*: olvas, *buku*: könyv), [*Mem*]baca buku! (Olvass könyvet!), [*Mem*]baca! (Olvass!).

A fenti felszólító alak egy durva parancs. Ennek enyhítésére lehet használni a *silahkan* (nyugodtan), *tolong* (kérem), *coba* (próbálja meg), *harap* (remélem) szavakat, illetve a felszólítás élét elvevő *-lah* szuffixumot, pl. *Silahkan masuk!* (Kérem jöjjön bel!; *masuk*: bemeleg), *Tolong ceritakan dongéng itu!* (Kérlek mondd el azt a mesét!; *menceritakan*: elmond, *dongéng*: mese), *Tidurlah!* (Aludj!; *tidur*: alszik).

Tiltást a *jangan* (ne) szóval fejezünk ki; tárgyias igéknél a *meN-* prefixum elhagyható. Ez is gyengíthető a *-lah* szuffixummal, ami a *jangan*hoz kapcsolódik, pl. *Jangan[lah] [mem]buka pintu!* (Ne nyisd ki az ajtót!; *membuka*: kinyit, *pintu*: ajtó).

A felszólító és tiltó igékhez nem kapcsolódhat utótag alakú személyes névmás (*-ku/-mu/-nya*).

Mind a felszólításban, mind a tiltásban gyakori a passzív szerkezet, ezzel is kicsit udvariasabb lesz a kifejezés, hiszen nyelvtanilag a cselekvés tárgyát utasítjuk, pl. *Silahkan diminum!* (Kérem igyon (teát)! [lit. (A tea) nyugodtan legyen megíva!]; *minum*: iszik), *Surat saya jangan dibaca!* (Ne olvasd el a levelem! [lit. A levelem ne olvasódjon el!]; *surat*: levél, *membaca*: olvas).

0	1	2	3	4	5
nol / kosong	satu (se-)	dua	tiga	empat	lima
6	7	8	9	10	11
enam	tujuh	delapan	sembilan	sepuluh	sebelas
100	1000	1 000 000		1 000 000 000	
seratus	seribu	sejuta		satu milyar	

6. táblázat. Az indonéz számok.

13.7. A *ter-* prefixumos alak

Az igék *ter-* prefixumos alakjának két jelentése lehet: (i) nem akaratlagos cselekvés (tárgyatlan igékkel), pl. *terbatuk* (akaratlanul köhög; *batuk*: köhög), és (ii) szenvedő melléknévi igenév (tárgyas igékkel), pl. *terbuka* (nyitott; *membuka*: kinyit). Ez utóbbi állapotot jelöl, de időnként használható akaratlan (passzív) igeként is. A tagadott alak általában lehetőség hiányát jelzi, pl. *tidak terlihat* (nem látható; *melihat*: lát).

13.8. Idézés

Két módon szokásos idézni azt, amit valaki mondott. Az egyiknél egy tárgyatlan ige (beszél, válaszol, kérdez stb.) vezeti be az idézetet, pl. *Dia berkata, "Terima kasih"* (Azt mondta: „köszönöm” [lit. fogadd el a szeretetet]; *berkata*: mond, *menerima*: elfogad, *kasih*: szeretet). A másiknál az idézet után egy főnév (pl. szó, válasz, kérdés stb.) áll birtokos kapcsolatban a beszélővel, pl. *"Iya," jawabnya* („Igen” – válaszolta; *iya*: igen, *jawab*: válasz).

14. Számok

A számok logikus struktúrájúak (ld. 6. táblázat). A magyarhoz hasonlóan ezres osztásokban a magas helyiértéktől indulva épülnek fel. A tíz, száz, ezer, ill. millió helyiértékeket jelölő szavak eggyel szorozva *se-* prefixumot kapnak, egyébként a *se-* helyét a megfelelő szorzó veszi át (különírva). Hasonlóan képezzük a 11–19 számokat is, ahol az egyesek után a „tizen-” jelentésű *belas* szó kerül. Nézzünk egy példát: *enam milyar delapan ratus tujuh puluh empat juta lima ratus tiga belas ribu dua ratus sembilan puluh satu* (6 874 513 291).

14.1. Számlálósavak

Más kelet-ázsiai nyelvekhez hasonlóan az indonézben is vannak számlálósavak. Ezek úgy működnek, mint pl. a „szem” szó abban a kifejezésben, hogy „három szem búza”, de a használatuk sokkal általánosabb, mint a magyarban. A legfontosabb számlálósavak a következők: *orang* (emberekre), *ekor* (állatokra [lit. farkok]), *buah* (általános). Ezeken kívül még 10–20 számlálószó van, ami elég gyakorinak számít. A szórend mindig szám–számlálószó–dolog, pl. *tiga ekor tikus* (három egér; *tikus*: egér). Ha a számlált dologból csak egy van, a *se-* alakot használjuk, pl. *seorang penyanyi* (egy énekes; *penyanyi*: énekes).

január	február	március	április	május	június	július
Januari	Fébruari	Maret	April	Méi	Juni	Juli
augusztus	szeptember	október	november	december		
Agustus	Séptémbér	Oktober	Novémber	Désémber		
hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek	szombat	vasárnap
Senin	Selasa	Rabu	Kamis	Jumat	Sabtu	Minggu
év	hónap	hét	nap	óra	perc	másodperc
tahun	bulan	minggu	hari	jam	menit	detik

7. táblázat. Hónapok és napok nevei; időtartamok.

A számlálószavak használata nem kötelező, és csak akkor alkalmazhatóak, ha a számlált dolog határozatlan, pl. *dua* [*buah*] *apel* (két alma; *apel*: alma), *dua apel itu* (az a két alma), *beberapa* [*buah*] *apel* (néhány alma).

14.2. Származtatott számnevek

A sorszámneveket a *ke-* prefixummal képezzük. Kivétel a *pertama* (első), de utána már mindig szabályos: *kedua*, *ketiga* stb., pl. *orang ketiga* (a harmadik ember; *orang*: ember). Ugyanezek a szavak más szórenddel azt jelentik, hogy „mind a ...”, pl. *ketiga bébék tidur* (mindhárom kacsa alszik; *bébék*: kacsa, *tidur*: alszik).

A hányadosokat a *per* közbeékelésével kapjuk, pl. *dua per tiga* ($\frac{2}{3}$). Ha a számlálóban 1 van, akkor a *se-* alakot használjuk, és az egészet egybeírjuk, pl. *seperempat* ($\frac{1}{4}$). Kivétel az $\frac{1}{2}$, ami rendhagyóan *setengah*.

A *ber-* prefixummal ellátott számok „valahányan” értelműek, a többesszámú személyes névmások kiegészítésére szolgálnak, pl. *meréka berdua* (ők ketten).

14.3. Dátum és idő

A hónapok nevei a hollandból, a napok nevei – a vasárnap kivételével – az arabból származnak (ld. 7. táblázat). A dátumokban a sorrend nap–hónap–év, pl. 22 Maret 1982. Az évszámokat fel lehet olvasni egyben, vagy két darabra osztva, így 1982 lehet *seribu sembilan ratus delapan puluh dua*, vagy a kicsit rövidebb *sembilan belas delapan puluh dua*. Ha csak hónapot vagy csak évet említünk, ki szokás elé tenni a *bulan* (hónap) ill. *tahun* (év) szavakat. A napok nevei elé általában kirakják a *hari* (nap) szót, pl. *hari Kamis*. A pénteket jelentő *Jumat* kiejtése rendhagyó, az *a* hang elé egy torokzárás kerül [dzsum'át].

Időpontot több módon is ki lehet fejezni. Mindegyik verzió a *jam* (óra) vagy *pukul* (üt) szóval kezdődik. A legegyszerűbb, ha csak egymás után rakjuk a két számot, pl. *jam tiga sepuluh* (3:10). Ennek egy kicsit hosszabb változata a *léwat* (elhalad) szót használja, pl. *jam enam léwat lima* [*menit*] (6:05). Amennyiben negyedóra telt el egész óta, akkor a *seperempat* (negyed) szót is használhatjuk, pl. *jam delapan léwat seperempat* (8:15). Ha a *léwat* szót lecseréljük a *kurang* (levon) szóra, a jelentés értelemszerűen változik, pl. *jam enam kurang lima* [*menit*] (5:55), *jam delapan kurang seperempat* (7:45). A fél órát úgy fejezik ki, mint

magyarul, tehát a következő egész óra elé teszik a *setengah* (fél) szót, pl. *jam setengah tujuh* (6:30).

Általában a 12 órás rendszert használják, és egy, az időpont végére helyezett szóval egyértelműsítik a napszakot. Ezek általában: *pagi* (reggel), *siang* (délben), *soré* (délután), *malam* (este/éjjel), pl. *pukul empat soré* (16:00), *jam delapan malam* (20:00).

A „jövő hét” és „múlt év” kifejezésekben a „jövő” és „múlt” szavaknak rendre a *yang akan datang* (ami jönni fog; *datang*: jön) és *yang lalu* (ami elmúlt; *lalu*: elmúlik) szerkezetek felelnek meg, pl. *tahun yang lalu* (tavaly). Az előbbit helyettesítheti a *depan* (elől) szó is, pl. *minggu depan* (jövő hét).

15. Szóképzés

Az indonéz nyelv szókincsének egy jelentős része logikusan származtatható alapszavakból képzők segítségével. Az így képzett szavak benne vannak a szótárban, a képzés módjával való ismerkedés inkább csak azért fontos, hogy (i) könnyebben tanuljuk az új szavakat, és (ii) ki tudjuk találni a jelentést, ha ismeretlen szóval találkozunk. Az alábbiakban néhány fontosabb képző gyakori jelentéseit soroljuk fel (bővebben ld. [5]).

15.1. Főnevek képzése

- *peN*-:
 - [*meN*- igéből] a cselekvést végző ember/dolog, pl. *penulis* (író; *menulis*: ír), *penghapus* (radír; *menghapus*: töröl)
 - [melléknévből] változatos jelentésű, pl. *penjahat* (bűnöző; *jahat*: gonosz), *penyakit* (betegség; *sakit*: beteg)
- *pe*-:
 - [*ber*- igéből] a cselekvést végző ember/dolog, pl. *pedagang* (kereskedő; *berdagang*: kereskedik)
- *-an*:
 - [tárgyas igéből] az ige tárgya, pl. *lukisan* (festmény; *melukis*: fest), *makanan* (étel; [*me*]makan: eszik)
 - [aktív igéből] változatos – gyakran absztrakt, de jelölhet eszközt vagy helyet, pl. *bantuan* (segítség; *membantu*: segít), *gantungan* (vállfa; *menggantung*: felakaszt), *parkiran* (parkoló; *memarkir*: parkol)
 - [főnévből] azonos vagy nagyobb jelenség, pl. *lautan* (óceán; *laut*: tenger), de reduplikációval változatosságot vagy kicsinyítést jelent, pl. *sayur-sayuran* (mindenféle zöldségek; *sayur*: zöldség), *mobil-mobilan* (játékautó; *mobil*: autó)
 - [melléknévből] jellegzetesen olyan dolog, pl. *kotoran* (szemét, kosz; *kotor*: koszos), *manisan* (édesség; *manis*: édes)

- *ke-...-an*:
 - [melléknévből] absztrakt (tagadással is), pl. *kecantikan* (szépség; *cantik*: szép), *ketidak-adilan* (igazságtalanság; *adil*: igazságos)
 - [tárgyatlan alapigéből] esemény, pl. *kelahiran* (születés; *lahir*: születik)
 - [főnévből] absztrakt, pl. *kewanitaan* (nőiesség; *wanita*: nő), de tisztsegnél a hozzátartozó terület, pl. *kerajaan* (királyság; *raja*: király)
- *peN-...-an*:
 - [*meN*- igéből] absztrakt, pl. *penjualan* (eladás; *menjual*: elad)
- *per-...-an*:
 - [*ber*- igéből] absztrakt, pl. *permainan* (játék; *bermain*: játszik)
 - [főnévből] absztrakt, pl. *perumahan* (elszállásolás; *rumah*: ház)

15.2. Igék képzése

- *ber-*:
 - [főnévből] birtokolja, használja, vagy csinálja az illető dolgot, pl. *beranak dua* (két gyereke van; *anak*: gyerek), *berkuda* (lovagol; *kuda*: ló), *berperang* (háborúzik; *perang*: háború)
- *meN-...-i*: (ezek az igék közvetlen érintkezést sugallnak)
 - [főnévből] alkalmazza valamin, adja valakinek, pl. *meracuni* (megmérgez; *racun*: mérge), *menilai* (értékel; *nilai*: érték)
 - [igéből] vonzatos igéből tárgyast képez, pl. *membohongi ...* (hazudik valakinek), vö. *berbohong pada ...*
 - [melléknévből] olyanná tesz, pl. *mengotori* (bekoszol; *kotor*: koszos)
- *meN-...-kan*:
 - [tárgyas igéből] valakinek csinálja, pl. *membelikan* (vásárol valakinek; *membeli*: vásárol)
 - [tárgyatlan igéből] műveltető, pl. *memasukkan* (belerak; *masuk*: be-megy)
 - [melléknévből] olyanná tesz, pl. *membersihkan* (tisztít; *bersih*: tiszta)
- *memper-...-kan*:
 - [*ber*- igéből] műveltető, pl. *mempersatukan* (egyesít; *bersatu*: egyesül)
- *ke-...-an*:
 - kellemetlenség éri, pl. *kehujanan* (megázik; *hujan*: eső), *kedinginan* (fázik; *dingin*: hideg), *kemasukan pencuri* (kirabolják; *masuk*: be-megy, *pencuri*: tolvaj)

16. A kollokviális indonéz nyelv

A kollokviális nyelv lényeges különbségeket mutat a formális beszédhelyzetben ill. írásban használt indonézhez képest. Részben a filmek és tévéműsorok hatására kialakult a beszélt nyelvnek egy olyan változata, amelyet Indonézia legtöbb részén megértenek – ez a jakartai dialektus. Ennek részletes tárgyalása túlmutat ezen az összefoglalón, ezért itt csak a legfontosabb eltérések kerülnek bemutatásra; további információkért ld. a *Colloquial Jakartan Indonesian* c. könyvet [17].

16.1. Gyakori hangváltozások

Sok szóban az utolsó szótag *a* hangja helyett *e*-t találunk, pl. *benar*→*bener*, *kesal*→*kesel*, de nem mindig (csak ott, ahol *e* volt a klasszikus malájban). Az *au* és *ai* kettőshangzóknak rendre az *o* ill. *é* hangok felelnek meg, pl. *kalau*→*kalo*, *ramai*→*ramé*. A kezdő *s* időnként leesik, pl. *saja*→*aja*, *sama*→*ama*, *sudah*→*udah*.

16.2. Nyelvtani változások

A *meN*- prefixumot gyakran lehangyják, de a hangváltozás megmarad, pl. *menulis*→*nulis* (a szótó *tulis*). A *-kan* szuffixum helyett sokszor *-in* alakot találunk, pl. *mendengarkan*→*dengerin* (a szótó *dengar*, figyeljük meg, hogy a szó végi *a* helyén *e* van). Ha a szótó *c* hanggal kezdődött, akkor a *meN*- prefixum leesése *ny* hangot eredményez, pl. *mencari*→*nyari* (a szótó *cari*).

A *ter*- prefixumot helyettesítheti a *ke*-, pl. *terpakai*→*kepaké*.

16.3. Partikulák

A beszélt nyelv számos olyan (nagyraészt a jávai nyelvből származó) partikulát tartalmaz, amelyek egyáltalán nem jelennek meg a formális nyelvben. Ezek nagy része érzelmi többlet kifejezésére vagy ritmizálásra szolgál, ezért nehezen fordíthatóak. Ilyenek pl. a *déh*, *dong*, *lho*, *sih*, *ya* partikulák. Könnyebben megfogható jelentéssel rendelkezik pl. a *doang* (csak), a *kok* (hogyhogy?), és az *ini* és *itu* szavakból származó *nih* és *tuh*. Ez utóbbi kettő a szokásos funkciói mellett kiemelésre is szolgál.

16.4. Szókincs

A jakartai nyelvjárás sok szót kölcsönzött a helyi *Betawi* („batáviai”) nyelven keresztül a hokkien (fucsieni kínai) nyelvből, még személyes névmásokat is, pl. *gué* (én), *lu* (te). Sok szót helyettesítenek a jávai megfelelőjével, pl. *enggak* (nem) a *tidak* helyett.

Bizonyos szavak jelentése kibővült, pl. a *lagi* (megint) szó használható folyamatosságjelzőként a *sedang* helyett, vagy a [s]*ama* (azonos) szó használható társhatározóként a *dengan* (-val) előljárószó helyett.

A fiatalok körében gyakori az angol szavak, esetenként egész angol mondatok használata. Nézzünk egy példát: *Soalnya lagi naik Carstensz Pyramid, he's so gokil, you know, kerén banget déh* (A helyzet az, hogy [ő] éppen mászik fel a Puncak Jaya hegyre, tiszta örült, tudod, baromi cool; *soal*: probléma, ügy, *naik*: felmászik, *gokil*: örült (szleng), *kerén*: cool (jávai), *banget*: nagyon (jávai)).

16.5. Rövidítések

A formális indonézben is sok szót képeznek rövidítésekből, de ez különösen gyakori a kollokvialis nyelvben. Példák: *ABG* [*Anak Baru Gedé*] (tinédzser; *anak*: gyerek, *gedé*: nagy (jávai)), *PD* [*Percaya Diri*] (öntelt; *percaya*: bízik), *curhat* [*curahan hati*] (kiönti a szívét; *curahan*: kiömlés, *hati*: szív).

Manapság a szociális média miatt a beszélt nyelvet is egyre többször kell leírni. A blogposztok és üzenetek a beavatatlanok számára szinte olvashatatlanok, mert tele vannak olyan egyszerűsítésekkel, mint a duplázás helyettesítése a 2-es számmal, pl. *memotong2* (*memotong-motong*), és sok két-három betűs rövidítéssel, pl. *yg* (*yang*), *dg* (*dengan*), *ga* (*nggak*).

17. Példa

Az alábbi mese egy indonéznek számára készült általános iskolai olvasókönyvből származik [18]. Az egyes szavak alatt szerepel a szótő (ahol különböző) és a jelentés. A csillaggal jelölt szótöveknél a konkrét forma a *meN-* prefixumos alakból képződött.

Ada	seékor	harimau.	Harimau	itu	tinggal	di	hutan.
	<i>se+ékor</i>						
van	egy.állatnyi	tigris	tigris	az	lakik	-ban	erdő
Harimau	itu	besar	dan	garang.	Semua	binatang	takut
tigris	az	nagy	és	kegyetlen	minden	állat	fél
padanya.	Harimau	itu	selalu	mengaum.	Semua	binatang	
<i>pada</i>			<i>lalu</i>	<i>aum</i>			
tőle	tigris	az	mindig	bömböl	minden	állat	
yang	melihat	bersembunyi.	Binatang	yang	tidak	bersembunyi	
	<i>lihat</i>	<i>sembunyi</i>				<i>sembunyi</i>	
ami	lát	elbújik	állat	ami	nem	elbújik	
dimakannya.	Pada	suatu	hari,	datang	seékor	kancil.	
<i>makan*</i>					<i>se+ékor</i>		
megevődik.általa	-kor	egy	nap	jön	egy.állatnyi	kancsil	
Tiba-tiba	terdengar	ranting	patah.	Kancil	segera	menoléh.	
<i>tiba</i>	<i>dengar*</i>					<i>toléh</i>	
hirtelen	hallatszik	ág	eltörik	kancsil	azonnal	odafordul	
Ia	melihat	harimau	menghampirinya.	Ia	tahu	harimau	berniat
	<i>lihat</i>		<i>hampir</i>				<i>niat</i>
ő	lát	tigris	megközelíti.öt	ő	tud	tigris	tervez
memakannya.	Harimau	mengaum.	Suaranya	yang	kuat	sangat	
<i>makan</i>		<i>aum</i>	<i>suara</i>				
megeszi.öt	tigris	bömböl	hangja	ami	erős	nagyon	
menakutkan.	Namun,	kancil	tidak	melarikan	diri.	“Aku	
<i>takut</i>				<i>lari</i>			
félelmetes	de	kancsil	nem	megszöktet	maga	én	

akan	makan	kamu,	kancil!”	kata	harimau	dengan	garangnya.
fog	eszik	te	kancsil	szó	tigris	-val	<i>garang</i> kegyetlenje
“Héi,	nanti	dulu!	Jangan	makan	aku.	Nanti	kamu akan
hé	később	korábban	ne	eszik	én	majd	te fog
celaka.	Kamu	akan	dimakan	binatang	besar,”	kata	
szerencsétlenség	te	fog	<i>makan*</i> megevődik	állat	nagy	szó	
kancil.	“Siapa	yang	berani	denganku?”	tanya	harimau.	“Tadi
kancsil	ki	aki	mer	<i>dengan</i> velem	kérdez	tigris	imént
aku	berjumpa	seékor	harimau.	Dia	lebih	besar	dari
én	<i>jumpa</i> találkozik	<i>se+ékor</i> egy.állatnyi	tigris	ő	-bb	nagy	mint
kamu.	Dialah	binatang	yang	paling	kuat,”	kata	kancil.
te	<i>dia</i> ő.bizony	állat	ami	leg-	erős	szó	kancsil
Harimau	sangat	marah.	Ia	mengaum	sekeras-kerasnya.		
tigris	nagyon	dühös	ő	<i>aum</i> bömböl	<i>keras</i> amilyen.erősen.csak.lehet		
“Tunjukkan	di mana	harimau	itu.	Aku	akan	kalahkan	dia!”
<i>tunjuk*</i> mutasd	hol	tigris	az	én	fog	<i>kalah*</i> legyőz	ő
kata	harimau.	Kancil	pun	lalu	menunjukkannya.	Ia	
szó	tigris	kancsil	pedig	aztán	<i>tunjuk</i> megmutatja.azt	ő	
meninggalkan	tempat	itu.	Harimau	mengikutinya.	Kancil	terus	
<i>tinggal</i> otthagya	hely	az	tigris	<i>ikut</i> követi.öt	kancsil	tovább	
berjalan.	Kemudian	sampai	di	sebuah	kolam.	Kancil	
<i>jalan</i> megy	aztán	elérkezik	-nál	<i>se+buah</i> egy	tó	kancsil	
memandang	ke dalam	air.	“Tadi	aku	melihatnya	di sini.	Coba,
<i>pandang</i> bámul	-ba.bele	víz	imént	én	<i>lihat</i> látja.öt	itt	próbál
kamu	téngok,”	kata	kancil.	Harimau	menéngok	ke dalam	kolam.
te	<i>téngok*</i> néz	szó	kancsil	tigris	<i>téngok</i> néz	-ba.bele	tó
Bayangannya	muncul	di	permukaan	air.	Harimau	mengaum	
<i>bayang</i> a.tükörképe	megjelenik	-on	<i>muka</i> felszín	víz	tigris	<i>aum</i> bömböl	

dengan	garang.	Ia	membuka	mulutnya	lébar-lébar.	Harimau
-val	kegyetlen	ő	<i>buka</i> kinyit	<i>mulut</i> szája	<i>lébar</i> nagyon.széles	tigris
dalam	kolam	juga	membuka	mulutnya.	“Kalau kau	berani,
belül	tó	is	<i>buka</i> kinyit	<i>mulut</i> szája	ha	te mer
kalahkan	dia,”	kata	kancil.	Harimau	terjun	ke dalam kolam.
<i>kalah*</i>						
legyőz	ő	szó	kancsil	tigris	beleugrik	-ba.bele tó
Bayang-bayangnya		pun	hilang.	Barulah	ia	sadar dirinya
<i>bayang</i>				<i>baru</i>		<i>diri</i>
a.tükörképe		pedig	eltűnik	csak.ekkor	ő	rájön saját.maga
ditipu.	Harimau	tidak	bisa	berenang.	Akhirnya,	ia
<i>tipu*</i>				<i>renang</i>	<i>akhir</i>	
becsapódik	tigris	nem	képes	úszik	végül	ő
mati	tenggelam.	Kancil	selamat	dari	termakan	harimau.
					<i>makan*</i>	
meghal	megfullad	kancsil	biztonság	-tól	megéve	tigris

Fordítás

Volt egy tigris. Ez a tigris az erdőben lakott, nagy volt és kegyetlen. Minden állat félt tőle. Ez a tigris mindig bömbölt, és minden állat elbújt, ha meglátta. Amelyik állat nem bújt el, azt megette.

Egy napon jött [az erdőbe] egy kancsil. Hirtelen hallatszott, hogy egy ág megroppan, és a kancsil azonnal odafordult. Látta, hogy egy tigris közeledik hozzá, és tudta, hogy meg akarja őt enni. A tigris bömbölt egyet, az erős hangja nagyon félelmetes volt. De a kancsil nem menekült el.

– „Meg foglak enni, kancsil!” – mondta a tigris a maga kegyetlenségével.

– „Majd máskor! Ne egyél meg, mert szerencsétlenség fog érní. Meg fog enni egy nagy állat” – mondta a kancsil.

– „Ki az, aki ki mer kezdeni velem?” – kérdezte a tigris.

– „Az imént találkoztam egy tigrissel. Nagyobb volt nálad, ő a legerősebb állat” – mondta a kancsil.

A tigris nagyon dühös lett. Bömbölt egyet olyan hangosan, ahogy csak a torkán kifért.

– „Mutasd meg, hol van az a tigris. Én le fogom győzni!” – mondta a tigris.

A kancsil megmutatta neki: elindult, és a tigris követte. Ment-mendegélt a kancsil, amíg egy tóhoz nem ért. A kancsil belenézett a vízbe.

– „Az előbb én itt láttam. Nézd csak!” – mondta a kancsil.

A tigris belenézett a tóba. A tükörképe megjelent a víz felszínén. A tigris kegyetlenül bömbölt egyet, a száját tágra nyitva. A tigris a tóban szintén kinyitotta a száját.

– „Győzd le, ha mered” – mondta a kancsil. A tigris beleugrott a tóba, a tükörképe pedig eltűnt. Csak ekkor jött rá, hogy becsapták.

A tigris nem tudott úszni, így végül megfulladt, a kancsil pedig megmenekült attól, hogy a tigris megegye.

Hivatkozások

- [1] E. Nyimas et al., *Complete Indonesian*, Teach Yourself Books, 2015.
- [2] S. Atmosumarto, *Colloquial Indonesian*, Routledge, 1994.
- [3] J. B. Kwee, *Teach Yourself Indonesian*, McGraw-Hill, 1965.
- [4] J. Newnham, K. Cartwright et al., *Bagus Sekali! 1–3*, Pearson, 2000–2003.
- [5] J. N. Sneddon et al., *Indonesian: A Comprehensive Grammar, 2nd Ed.*, Routledge, 2010.
- [6] I. Dyen, *A Descriptive Indonesian Grammar*, Yale University, 1967.
- [7] D. N. Djenar, *A Student's Guide to Indonesian Grammar*, Oxford University Press, 2003.
- [8] M. W. Mintz, *An Indonesian and Malay Grammar for Students, 2nd Ed.*, Indonesian / Malay Texts and Resources, 2002.
- [9] A. M. Stevens, A. Schmidgall-Tellings, *A Comprehensive Indonesian–English Dictionary, 2nd Ed.*, Ohio University Press, 2010.
- [10] K. Davidsen, *Compact Indonesian Dictionary*, Tuttle, 2009.
- [11] G. Quinn, *The Learner's Dictionary of Today's Indonesian*, Allen & Unwin, 2001.
- [12] E. Rafferty et al., *Nah Baca: Authentic Indonesian Readings 1–2*, University of Hawai'i, 1997–1999.
- [13] S. Dardjowidjojo, *Vocabulary Building in Indonesian: An Advanced Reader*, Ohio University Press, 1984.
- [14] Dr. L. Y. Fang et al., *Essential Indonesian Reading: A Learner's Guide 1–2, 2nd Ed.*, Times Editions, 2005.
- [15] J. M. Harter et al., *Indonesian Newspaper Reader*, Foreign Service Institute, 1968.
- [16] R. Simon-Bärwinkel, *Chrestomathie der Modernen Indonesischen Literatur*, Veb Verlag Enzyklopädie, 1973.
- [17] J. N. Sneddon, *Colloquial Jakartan Indonesian*, Pacific Linguistics, 2006.
- [18] U. Nur'aini et al., *Bahasa Indonesia untuk Sekolah Dasar kelas II*, Pusat Perbukuan Departemen Pendidikan Nasional, 2008.